

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

10. marts 2022*

»Præjudiciel forelæggelse – EU-retlige principper – forrang – direkte virkning – loyalt samarbejde – artikel 4, stk. 3, TEU – artikel 63 TEUF – en medlemsstats forpligtelser, der følger af en dom afsagt i en præjudiciel sag – Domstolens fortolkning af en EU-retlig regel i en dom afsagt i en præjudiciel sag – forpligtelse til at sikre den fulde virkning af EU-retten – en national rets forpligtelse til at undlade at anvende en national lovgivning, der er i strid med EU-retten som fortolket af Domstolen – forpligtelse til at sikre EU-rettens fulde virkning – administrativ afgørelse, der er blevet endelig, idet den ikke er blevet indbragt for en domstol – ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet – medlemsstatens ansvar«

I sag C-177/20,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (forvaltnings- og arbejdsretten i Győr, Ungarn) ved afgørelse af 6. marts 2020, indgæet til Domstolen den 7. april 2020, i sagen

»**Grossmania**« **Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Kft**

mod

VAS Megyei Kormányhivatal,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling),

sammensat af formanden for Anden Afdeling, A. Prechal, som fungerende formand for Tredje Afdeling, og dommerne J. Passer, F. Biltgen, L.S. Rossi (refererende dommer) og N. Wahl,

generaladvokat: E. Tanchev,

justitssekretær: fuldmægtig M. Krausenböck,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 2. juni 2021,

efter at der er afgivet indlæg af:

– »Grossmania« Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Kft ved ügyvéd T. Szendrő-Németh,

* Processprog: ungarsk.

- den ungarske regering ved M.Z. Fehér, som befuldmægtiget
 - den tyske regering ved J. Möller og R. Kanitz, som befuldmægtigede,
 - den spanske regering ved J. Rodríguez de la Rúa Puig, som befuldmægtiget,
 - Europa-Kommissionen ved F. Erlbacher, L. Malferrari og L. Havas, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 16. september 2021, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 267 TEUF.
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem »Grossmania« Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Kft (herefter »Grossmania«) og Vas Megyei Kormányhivatal (forvaltningsmyndigheden i Vas-provinsen, Ungarn) vedrørende lovligheden af en afgørelse om afslag på en anmodning om genindførelse i ejendomsregistret af brugsrettigheder, der er bortfaldet uden videre og slettet fra dette register.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Bilag X til akten vedrørende vilkårene for Den Tjekkiske Republiks, Republikken Estlands, Republikken Cyperns, Republikken Letlands, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Sloveniens og Den Slovakiske Republiks tiltrædelse og tilpasningerne af de traktater, der danner grundlag for Den Europæiske Union (EUT 2003, L 236, s. 33), har overskriften »Liste omhandlet i artikel 24 i tiltrædelsesakten. Ungarn«. Dette bilags kapitel 3 med overskriften »Frie kapitalbevægelser« bestemmer i punkt 2:

»Uanset forpligtelserne i de traktater, som Den Europæiske Union bygger på, kan Ungarn i syv år fra tiltrædelsesdatoen opretholde forbuddene i den ungarske lovgivning, der gælder på tidspunktet for undertegnelsen af denne akt, for så vidt angår erhvervelse af landbrugsjord for fysiske personer, som ikke er bosiddende i eller statsborgere i Ungarn, og for juridiske personer. I intet tilfælde må statsborgere fra medlemsstaterne eller juridiske personer, der er oprettet i overensstemmelse med lovene i en anden medlemsstat, behandles mindre gunstigt med hensyn til erhvervelse af landbrugsjord, end de blev det på datoen for tiltrædelsestraktatens undertegnelse. [...]

Statsborgere i en anden medlemsstat, der måtte ønske at etablere sig som selvstændige landbrugere, og som har haft lovlig bopæl og været aktivt beskæftiget med landbrug i Ungarn i mindst tre år i træk, vil ikke være underkastet bestemmelserne i det foregående afsnit eller andre regler og procedurer end dem, ungarske statsborgere er underkastet.

[...]

Hvis der er tilstrækkelig grund til at antage, at der efter udløbet af overgangsperioden vil forekomme alvorlige forstyrrelser eller trussel om alvorlige forstyrrelser på markedet for landbrugsjord i Ungarn, træffer Kommissionen på Ungarns anmodning afgørelse om forlængelse af overgangsperioden med højst tre år.«

- 4 Ved Kommissionens afgørelse 2010/792/EU af 20. december 2010 om forlængelse af overgangsperioden for erhvervelse af landbrugsjord i Ungarn (EUT 2010, L 336, s. 60) blev den overgangsperiode, der var indført ved bilag X, kapitel 3, punkt 2, i tiltrædelsesakten af 2003, forlænget indtil den 30. april 2014.

Ungarsk ret

- 5 § 38, stk. 1, földről szóló 1987. évi I. törvény (lov nr. I af 1987 om jordarealer) bestemte, at fysiske personer, der ikke har ungarsk statsborgerskab, eller som har ungarsk statsborgerskab, men permanent bopæl i udlandet, såvel som juridiske personer, der har hjemsted i udlandet, eller som har hjemsted i Ungarn, men hvis kapital er ejet af fysiske eller juridiske personer med bopæl i udlandet, kun kunne erhverve ejendomsret til dyrkningsarealer ved køb, bytte eller gave under forudsætning af, at de havde en forhåndsgodkendelse fra finansministeren.
- 6 § 1, stk. 5, i 171/1991 i Korm. Rendelet (regeringsdekret nr. 171/1991) af 27. december 1991, der trådte i kraft den 1. januar 1992, udelukkede personer, der ikke har ungarsk statsborgerskab, bortset fra personer med tidsubegrænset opholdstilladelse og personer med anerkendt flygtningestatus, fra at erhverve dyrkningsarealer.
- 7 Termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény (lov nr. LV af 1994 om dyrkningsarealer, herefter »lov af 1994 om dyrkningsarealer«) opretholdt det nævnte forbud mod erhvervelse, samtidig med at det blev udvidet til at omfatte juridiske personer, uanset om de havde hjemsted i Ungarn eller ej.
- 8 Nævnte lov blev ændret med virkning fra den 1. januar 2002 ved termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról szóló 2001. évi CXVII. Törvény (lov nr. CXVII af 2001 om ændring af lov nr. LV af 1994 om dyrkningsarealer) med henblik på ligeledes at udelukke muligheden for ved aftale at stifte en brugsrettighed over dyrkningsarealer til fordel for fysiske personer, som ikke har ungarsk statsborgerskab, eller juridiske personer. Efter disse ændringer bestemte § 11, stk. 1, i lov af 1994 om dyrkningsarealer, at »[b]estemmelserne i kapitel II vedrørende begrænsninger for erhvervelsen af ejendom skal anvendes på stiftelse af brugsrettigheder ved aftale. [...]«
- 9 § 11, stk. 1, i lov af 1994 om dyrkningsarealer blev senere ændret ved egyes agrár tárgyú törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXIII. törvény (lov nr. CCXIII af 2012 om ændring af visse love om landbrug). Efter denne ændring bestemte den nye udgave af § 11, stk. 1, der trådte i kraft den 1. januar 2013, at »[b]rugsrettigheder, der er stiftet ved aftale, er ugyldige, medmindre aftalen er indgået mellem personer, der har et nært slægtskabsforhold«. Ved lov nr. CCXIII af 2012 blev der ligeledes indføjet en ny § 91, stk. 1, i lov af 1994, hvori det bestemmes, at »[b]rugsrettigheder, der eksisterer den 1. januar 2013, og som er stiftet ved aftale mellem personer, der ikke har et nært slægtskabsforhold, for en tidsubegrænset periode eller for en tidsbegrænset periode, der udløber efter den 30. december 2032, bortfalder uden videre den 1. januar 2033«.
- 10 Mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (lov nr. CXXII af 2013 om salg af landbrugs- og skovbrugsarealer, herefter »lov af 2013 om landbrugsarealer«) blev vedtaget den 21. juni 2013 og trådte i kraft den 15. december 2013.

- 11 I § 37, stk. 1, i lov af 2013 om landbrugsarealer opretholdes reglen om, at brugsrettigheder over sådanne arealer, der er stiftet ved aftale, er ugyldige, medmindre aftalen er indgået mellem personer, mellem hvilke der er et nært slægtskabsforhold.
- 12 Mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény (lov nr. CCXII af 2013 om fastsættelse af overgangsbestemmelser og -foranstaltninger vedrørende lov nr. CXXII af 2013 om retshandler vedrørende landbrugs- og skovbrugsarealer, herefter »lov af 2013 om overgangsforanstaltninger«) blev vedtaget den 12. december 2013 og trådte i kraft den 15. december 2013.
- 13 Denne lovs § 108, stk. 1, der ophæver § 91, stk. 1, i lov af 1994 om dyrkningsarealer, bestemmer:
»Brugsrettigheder, der eksisterer den 30. april 2014, og som er stiftet ved aftale mellem personer, der ikke har et nært slægtskabsforhold, for en tidsubegrænset periode eller for en tidsbegrænset periode, der udløber efter den 30. april 2014, bortfalder uden videre den 1. maj 2014.«
- 14 Efter afsigelsen af dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), blev § 108 i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger ændret ved tilføjelsen med virkning fra den 11. januar 2019 af to nye stk. 4 og 5, der havde følgende ordlyd:
»4. Når det til gennemførelse af en retsafgørelse er nødvendigt at genetablere en ret, der er bortfaldet i henhold til stk. 1, men denne ret i henhold til de bestemmelser, der var gældende på tidspunktet for dens oprindelige indførelse, ikke kunne registreres på grund af en formel eller materiel fejl, underretter den kompetente administrative myndighed på området anklagemyndigheden herom og udsætter sagen, indtil anklagemyndigheden har afsluttet efterforskningen, og den retssag, der er indledt på dette grundlag.
5. Ved en fejl som omhandlet i stk. 4 forstås det forhold, at
a) indehaveren af brugsrettigheden er en juridisk person
b) brugsrettigheden er registreret i ejendomsregistret efter den 31. december 2001 til fordel for en rettighedshaver, der er en juridisk person eller en fysisk person, som ikke er ungarsk statsborger
c) der på tidspunktet for anmodningen om registrering af brugsrettigheden for at opnå rettigheden i henhold til den på daværende tidspunkt gældende lovgivning krævedes et certifikat eller en tilladelse udstedt af en anden myndighed, og den pågældende ikke har fremlagt det nævnte dokument.«
- 15 § 94 i ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (lov nr. CXLI af 1997 om ejendomsregistret, herefter »lov om ejendomsregistret«) har følgende ordlyd:
»1. Med henblik på at slette de brugsrettigheder af ejendomsregistret, som bortfalder i henhold til § 108, stk. 1, i [lov af 2013 om overgangsforanstaltninger] (herefter under ét i nærværende bestemmelse »brugsrettigheder«), udsteder den myndighed, der er ansvarlig for ejendomsregistret, inden den 31. oktober 2014 et påbud til den fysiske person, der er indehaver af brugsretten, hvorved denne inden for 15 dage fra modtagelsen af påbuddet og ved den af ministeren fastsatte formular skal erklære, at der foreligger et nært slægtskabsforhold mellem

denne person og den, der stiftede brugsretten, og som ejer ejendommen ifølge de dokumenter, der lå til grund for registreringen. Såfremt der ikke fremlægges en erklæring inden for fristen, vil anmodninger om attesting ikke kunne indgives efter den 31. december 2014.

[...]

3. Når det fremgår af erklæringen, at der ikke foreligger et nært slægtskabsforhold, eller der ikke fremlægges en erklæring inden for fristen, sletter den myndighed, der er ansvarlig for ejendomsregistret, af egen drift inden for seks måneder, efter at den anførte frist for at fremlægge en erklæring er udløbet, eller senest den 31. juli 2015 registreringen af brugsretten fra ejendomsregistret.

[...]

5. Den myndighed, der er ansvarlig for jordanliggender, sletter af egen drift senest den 31. december 2014 af ejendomsregistret de brugsrettigheder, der er registreret for juridiske personer eller enheder, der ikke har status som juridisk person, men som kan erhverve rettigheder, der kan registreres i registret, og som er bortfaldet i henhold til § 108, stk. 1, i [lov af 2013 om overgangsforanstaltninger].«

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 16 Grossmania, der er et handelselskab med hjemsted i Ungarn, men hvis selskabsdeltagere er fysiske personer, der er statsborgere i andre medlemsstater, var indehaver af brugsrettigheder, som selskabet havde erhvervet på landbrugsparceller beliggende i Jánosháza og i Duka (Ungarn).
- 17 Efter at disse brugsrettigheder bortfaldt uden videre den 1. maj 2014 i henhold til § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger, blev de slettet fra ejendomsregistret af den kompetente myndighed i henhold til § 94, stk. 5, i lov om ejendomsregistret. Grossmania anlagde ikke sag til prøvelse af denne sletning.
- 18 Domstolen fastslog i dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), at artikel 63 TEUF er til hinder for en national lovgivning, hvorefter tidligere stiftede brugsrettigheder over landbrugsarealer, hvis indehavere ikke har et nært slægtskabsforhold til ejeren af disse arealer, bortfalder uden videre og som følge heraf slettes af ejendomsregistret, hvorefter Grossmania den 10. maj 2019 indgav en anmodning til Vas Megyei Kormányhivatal Celldömölki Járási Hivatala (ejendomsregisterkontoret for Celldömök-distriktet, som hører under forvaltningen i Vas-provinsen, Ungarn) om genindførelse af selskabets brugsrettigheder.
- 19 Ved en afgørelse af 17. maj 2019 gav denne myndighed afslag på denne anmodning under henvisning til § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger og § 37, stk. 1, i lov af 2013 om landbrugsarealer.
- 20 Grossmania indgav en administrativ klage til forvaltningsmyndigheden i Vas-provinsen, som bekræftede afgørelsen ved afgørelse af 5. august 2019 med den begrundelse, at § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger og § 37, stk. 1, i lov af 2013 om landbrugsarealer stadig var i kraft og var til hinder for den genindførelse, som der var anmodet om. Hvad angår argumentet vedrørende dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157),

anførte denne forvaltningsmyndighed, at den nævnte dom kun fandt anvendelse på de specifikke sager, med hensyn til hvilke den var blevet afsagt. Hvad angår dom af 21. maj 2019, Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer) (C-235/17, EU:C:2019:432), der vedrørte et traktatbrudssøgsmaal vedrørende den samme nationale lovgivning, fremhævede den nævnte forvaltningsmyndighed, at denne dom udgjorde præcedens på erstatningsområdet, men ikke på området for genindførelse af tidligere slettede brugsrettigheder.

- 21 Grossmania har anlagt sag til prøvelse af afgørelsen af 5. august 2019 ved den forelæggende ret, Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (forvaltnings- og arbejdsretten i Győr, Ungarn).
- 22 Den forelæggende ret har for det første anført, at der på tidspunktet for tvisten i hovedsagen i national ret endnu ikke findes nogen bestemmelse, på grundlag af hvilken Grossmania kan få erstatning for den skade, der følger af, at selskabets brugsrettigheder uden videre er bortfaldet og slettet.
- 23 I en dom af 21. juli 2015 fastslog Alkotmánybíróság (forfatningsdomstol, Ungarn) ganske vist for det første, at Magyarországs Alaptörvénye (den ungarske forfatning) var blevet tilsidesat, for så vidt som den nationale lovgiver for så vidt angår brugsrettigheder, der var fortabt i henhold til § 108 i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger, ikke havde vedtaget bestemmelser, der gav mulighed for erstatning for ekstraordinære økonomiske skader, der var forårsaget af ophævelsen af disse rettigheder, og som ikke kunne kræves inden for rammerne af afviklingen af det økonomiske mellemværende mellem aftaleparterne, og opfordrede for det andet den nationale lovgiver til at afhjælpe denne unkladelse senest den 1. december 2015. Der er imidlertid på tidspunktet for tvisten i hovedsagen endnu ikke truffet nogen foranstaltning i denne henseende.
- 24 Den forelæggende ret har dernæst præciseret, at eftersom Grossmania ikke havde ret til en erstatning, havde selskabet ikke nogen anden mulighed end at anmode om genindførelse af sine brugsrettigheder. I denne forbindelse er den forelæggende ret i tvivl om rækkevidden af de bindende virkninger af Domstolens domme afsagt i præjudicielle sager.
- 25 I denne henseende har den forelæggende ret anført, at det følger af Domstolens praksis, at på grund af den bindende karakter af den fortolkning, som Domstolen tidligere har anlagt i medfør af artikel 267 TEUF, er en national ret, for hvilken sagen er indbragt i sidste instans, ikke forpligtet til at forelægge en præjudiciel anmodning, når det rejste spørgsmål er identisk med et spørgsmål, der allerede har været genstand for en præjudiciel afgørelse i en lignende sag, eller i en fast retspraksis, der afgør det pågældende retsspørgsmål, uanset arten af de sager, som har givet anledning til denne retspraksis, også selv om de omtvistede spørgsmål ikke er fuldt ud identiske. Den har ligeledes anført, at Domstolens fortolkning har virkning *ex tunc* i den forstand, at den således fortolkede regel kan og skal anvendes af den nationale ret endog i forbindelse med retsforhold, der er stiftet og består, før der afsiges dom vedrørende fortolkningsanmodningen.
- 26 Ifølge den forelæggende ret fremgår det klart af dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), at § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger, på grundlag af hvilken den i hovedsagen omhandlede afgørelse blev truffet, er i strid med EU-retten, og at en sådan konstatering ligeledes gælder i forhold til tvisten i hovedsagen.
- 27 Den forelæggende ret har imidlertid anført, at Grossmania til forskel fra de situationer, der gav anledning til dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), ikke ved domstolene har anfægtet sletningen af selskabets brugsrettigheder. Den forelæggende

ret er derfor i tvivl om, hvorvidt den lære, der kan udledes af den nævnte dom, kan finde anvendelse på tvisten i hovedsagen, og navnlig om den kan se bort fra § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger, fordi den er i strid med EU-retten, og pålægge sagsøgte i hovedsagen at genindføre Grossmanias brugsrettigheder, henset desuden til ikrafttrædelsen i mellemtiden af stk. 4 og 5 i nævnte § 108.

- 28 På denne baggrund har Győri Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (forvaltnings- og arbejdsretten i Győr) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel [267 TEUF] fortolkes således, at når [Domstolen] ved en afgørelse truffet inden for rammerne af en præjudiciel procedure har fastslået, at en bestemmelse i en medlemsstats interne retsorden er uforenelig med EU-retten, kan den nævnte bestemmelse heller ikke finde anvendelse i efterfølgende administrative eller retslige procedurer i denne medlemsstat, uanset om de faktiske omstændigheder i den efterfølgende procedure ikke er helt identiske med dem, der har givet anledning til den tidligere præjudicielle procedure?«

Om det præjudicielle spørgsmål

- 29 Det bemærkes, at det af Domstolens faste praksis fremgår, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra denne synsvinkel påhviler det Domstolen i givet fald at omformulere de spørgsmål, der forelægges den (dom af 26.10.2021, PL Holdings, C-109/20, EU:C:2021:875, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).
- 30 I denne henseende fremgår det for det første af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den forelæggende rets spørgsmål, der vedrører spørgsmålet om, hvorvidt den er forpligtet til at undlade at anvende en national lovgivning, som den finder er uforenelig med EU-retten, således som fortolket af Domstolen i en dom afsagt i en præjudiciel sag, i det foreliggende tilfælde dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), vedrørende artikel 63 TEUF, er omfattet af en tvist, der – selv om den vedrører en påstand om annullation af en afgørelse om afslag på at genindføre brugsrettigheder, som uden videre er bortfaldet, og som er slettet fra ejendomsregistret i medfør af samme nationale lovgivning som den, der er omhandlet i de sager, som har givet anledning til denne dom – adskiller sig fra disse sager, for så vidt som sagsøgeren i hovedsagen, i modsætning til de personer, som var omhandlet i disse sager, ikke ved domstolene inden for de ved loven fastsatte frister har anfægtet sletningen af sine brugsrettigheder.
- 31 For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om den i mangel af et retsgrundlag i ungarsk ret, der gør det muligt at yde erstatning til Grossmania for den skade, der følger af bortfaldet uden videre og sletningen af selskabets brugsrettigheder, kan pålægge sagsøgte i hovedsagen at genindføre de nævnte rettigheder i overensstemmelse med en påstand herom fra dette selskab.
- 32 Under disse omstændigheder skal det af den forelæggende ret forelagte spørgsmål forstås således, at det ønskes oplyst, om EU-retten, navnlig artikel 267 TEUF, skal fortolkes således, at en national ret, for hvilken der er anlagt sag til prøvelse af en afgørelse om afslag på en anmodning om genindførelse af brugsrettigheder, som uden videre er bortfaldet, og som er slettet fra ejendomsregistret i henhold til en national lovgivning, der er uforenelig med artikel 63 TEUF, som fortolket af Domstolen i en dom afsagt i en præjudiciel sag, er forpligtet til dels at undlade at

anvende denne lovgivning, dels at pålægge den kompetente administrative myndighed at genindføre disse brugsrettigheder, selv om sletningen af rettighederne ikke er blevet anfægtet ved domstolene inden for de i loven fastsatte frister.

- 33 I denne henseende bemærkes, at mens den forelæggende ret i sin anmodning om præjudiciel afgørelse alene har henvist til dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), gav den nationale lovgivning, der var omhandlet i den sag, der gav anledning til denne dom, og i hovedsagen, ligeledes anledning til dom af 21. maj 2019, Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer) (C-235/17, EU:C:2019:432), vedrørende et traktatbrudssøgsmål anlagt af Kommissionen i henhold til artikel 258 TEUF.
- 34 Ved den nævnte dom fastslog Domstolen, at Ungarn havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 63 TEUF, sammenholdt med artikel 17 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) ved at vedtage § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger og ved således ex lege at ophæve tidligere stiftede brugsrettigheder over landbrugs- og skovbrugsarealer i Ungarn, som direkte eller indirekte ejes af statsborgere fra andre medlemsstater.
- 35 Dersom Domstolen måtte fastslå, at en medlemsstat ikke har overholdt sine forpligtelser i henhold til traktaterne, er denne medlemsstat i henhold til artikel 260, stk. 1, TEUF forpligtet til at gennemføre de til dommens opfyldelse nødvendige foranstaltninger, som har fået retskraft for så vidt angår de faktiske og retlige omstændigheder, som den pågældende retsafgørelse rent faktisk eller nødvendigvis har taget stilling til (jf. i denne retning dom af 24.1.2013, Kommissionen mod Spanien, C-529/09, EU:C:2013:31, præmis 65 og 66).
- 36 Myndighederne i den pågældende medlemsstat, der er en del af den lovgivende myndighed, er således forpligtet til at ændre de nationale bestemmelser, der har været genstand for en dom afsagt i en traktatbrudsag, således at de bringes i overensstemmelse med kravene i EU-retten, og denne medlemsstats retsinstanser har på deres side pligt til under udøvelsen af deres opgave at sikre, at dommen overholdes, hvilket bl.a. indebærer, at det i medfør af den retskraft, der er knyttet til den nævnte dom, påhviler den nationale domstol at tage hensyn til de fastsatte EU-retlige bestemmelser med henblik på at fastlægge rækkevidden heraf (jf. i denne retning dom af 14.12.1982, Waterkeyn m.fl., 314/81-316/81 og 83/82, EU:C:1982:430, præmis 14 og 15).
- 37 I det foreliggende tilfælde fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger stadig var gældende, da den i hovedsagen omhandlede afgørelse om afslag på at genindføre de i hovedsagen omhandlede brugsrettigheder blev vedtaget, idet de kompetente nationale myndigheder havde påberåbt sig denne nationale bestemmelse med henblik på at begrunde den nævnte afgørelse. På denne dato havde de ungarske myndigheder, der deltog i udøvelsen af den lovgivende myndighed, således ikke truffet nogen foranstaltning til opfyldelse af den i nærværende doms præmis 33 omhandlede traktatbrudsdom.
- 38 Uanset om der er truffet sådanne foranstaltninger eller ej, er den forelæggende ret forpligtet til at træffe alle foranstaltninger til fremme af den fulde gennemførelse af EU-retten i overensstemmelse med anvisningerne indeholdt i en traktatbrudsdom (jf. i denne retning dom af 19.1.1993, Kommissionen mod Italien C-101/91, EU:C:1993:16, præmis 24, og af 18.1.2022, Thelen Technopark Berlin, C-261/20, EU:C:2022:33, præmis 39).

- 39 I det foreliggende tilfælde bemærkes for det første, at Domstolen i dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), som den forelæggende ret har henvist til, fastslog, at artikel 63 TEUF skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, hvorefter tidligere stiftede brugsrettigheder over landbrugsarealer, hvis indehavere ikke har et nært slægtskabsforhold til ejeren af disse arealer, bortfalder uden videre og som følge heraf slettes af ejendomsregistret.
- 40 Domstolen fastslog nemlig indledningsvis i den nævnte doms præmis 62-64, at ved at fastsætte, at brugsrettigheder over landbrugsarealer, som ejes af statsborgere fra andre medlemsstater end Ungarn, bortfalder ex lege, begrænsede den omhandlede nationale lovgivning i kraft af selve sit formål – og som følge af denne ene omstændighed – de berørte personers ret til frie kapitalbevægelser, som er sikret ved artikel 63 TEUF, idet denne lovgivning fratog disse statsborgere såvel muligheden for fortsat at benytte deres brugsret, idet de bl.a. forhindredes i at anvende og udnytte de pågældende arealer eller i at forpagte dem og således opnå en fortjeneste, som muligheden for eventuelt at afhænde denne ret. I den nævnte doms præmis 65 bemærkede Domstolen dernæst, at den nævnte lovgivning kunne afholde ikke-hjemmehørende personer fra at foretage investeringer i Ungarn i fremtiden. Endelig fastslog Domstolen i samme doms præmis 24, 94 og 107, at denne restriktion for de frie kapitalbevægelser ikke kunne begrundes i de oplysninger, som Ungarn havde fremlagt.
- 41 Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt en sådan fortolkning af artikel 63 TEUF, der gives i en dom afsagt i en præjudiciel sag i henhold til artikel 267 TEUF, indebærer en forpligtelse for den forelæggende ret til at undlade at anvende den omhandlede nationale lovgivning, bemærkes, at den fortolkning, som Domstolen foretager af en EU-retlig regel under udøvelse af sin kompetence i henhold til artikel 267 TEUF, i overensstemmelse med Domstolens faste praksis i nødvendigt omfang belyser og præciserer betydningen og rækkevidden af den pågældende regel, således som den skal forstås og anvendes, henholdsvis burde have været forstået og anvendt fra sin ikrafttræden (dom af 7.8.2018, Hochtief, C-300/17, EU:C:2018:635, præmis 55). Med andre ord har en dom afsagt i en præjudiciel sag ikke retsstiftende, men alene konstaterende karakter (dom af 28.1.2015, Starjakob, C-417/13, EU:C:2015:38, præmis 63).
- 42 Når Domstolens praksis således har givet et klart svar på et spørgsmål om fortolkning af EU-retten, skal denne retsinstans gøre alt, hvad der er nødvendigt, for at denne fortolkning gennemføres (jf. i denne retning dom af 5.4.2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, præmis 42).
- 43 I henhold til princippet om forrang har den nationale ret, der inden for sit kompetenceområde skal anvende EU-retlige bestemmelser, desuden pligt til – såfremt der ikke kan anlægges en fortolkning af national lovgivning, der er i overensstemmelse med de EU-retlige krav – at sikre disse bestemmelsers fulde virkning, idet den om fornødent af egen drift skal undlade at anvende enhver modstående bestemmelse i national lovgivning, endog en senere national bestemmelse, uden at den behøver at anmode om eller afvente en forudgående ophævelse af denne bestemmelse ad lovgivningsvejen eller ved noget andet forfatningsmæssigt middel (dom af 24.6.2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, præmis 58 og 61).
- 44 Hvad angår artikel 63 TEUF, som den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse vedrører, fremgår det af Domstolens faste praksis, at denne artikel har direkte virkning, således at den kan påberåbes ved de nationale retsinstanser og medføre, at nationale retsfor skrifter, der strider mod artiklen, ikke må bringes i anvendelse (jf. i denne retning dom af 14.9.2017, The Trustees of the BT Pension Scheme, C-628/15, EU:C:2017:687, præmis 49).

- 45 Eftersom den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning er uforenelig med artikel 63 TEUF, således som det fremgår af dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), er den forelæggende ret, for hvilken der er anlagt et søgsmål med påstand om annullation af en afgørelse, der bl.a. er støttet på denne lovgivning, i det foreliggende tilfælde forpligtet til at sikre den fulde virkning af artikel 63 TEUF ved at undlade at anvende den nævnte nationale lovgivning med henblik på afgørelsen af den tvist, der verserer for den.
- 46 Det bemærkes endvidere, at denne pligt til at undlade at anvende en national lovgivning, der strider mod EU-retten, også påhvilede de administrative myndigheder, for hvilke sagsøgeren i hovedsagen har fremsat en anmodning om genindførelse af sine brugsrettigheder i ejendomsregistret (jf. i denne retning dom af 4.12.2018, Minister for Justice and Equality og Commissioner of An Garda Síochána, C-378/17, EU:C:2018:979, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis), men at disse myndigheder imidlertid i strid med denne forpligtelse fortsatte med at anvende den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning og følgelig gav afslag på denne anmodning.
- 47 Hvad for det tredje angår den omstændighed, at Grossmania ikke inden for de herfor fastsatte frister ved domstolene har anfægtet sletningen af sine brugsrettigheder, bemærkes, at den forelæggende ret ikke har forklaret, hvorfor en sådan omstændighed kan give anledning til vanskeligheder ved afgørelsen af tvisten i hovedsagen. I denne sammenhæng har den forelæggende ret begrænset sig til at anføre, at den kompetente nationale myndigheds afslag på at genindføre sagsøgeren i hovedsagens brugsrettigheder var begrundet i den omstændighed, at § 108, stk. 1, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger og § 37, stk. 1, i lov af 2013 om landbrugsarealer stadig var gældende. Den ungarske regering har imidlertid i sit indlæg for Domstolen fremhævet, at sletningen, hvis der ikke var blevet gjort indsigelse herimod, i henhold til national ret var blevet endelig og var til hinder for en genindførelse af brugsrettigheder i ejendomsregistret.
- 48 Selv om det i medfør af samarbejdet i henhold til artikel 267 TEUF ikke tilkommer Domstolen at efterprøve rigtigheden af de retlige og faktiske omstændigheder, som den nationale ret har fastlagt inden for sit eget ansvar, kan det i det foreliggende tilfælde imidlertid ikke udelukkes, at den forelæggende rets tvivl kan udledes af den omstændighed, at den endelige karakter af sletningen af brugsrettigheder forhindrer den i med henblik på tvisten i hovedsagen at drage alle konsekvenserne af den konstaterede ulovlighed af den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning.
- 49 Selv om dette måtte vise sig at være tilfældet og med henblik på at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar skal det bemærkes, at det i medfør af princippet om procesautonomi tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af borgernes rettigheder, dog på betingelse af, at disse regler i situationer, der henhører under EU-retten, ikke må være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer, der er underlagt national ret (ækvivalensprincippet), og at de i praksis ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve dem (jf. i denne retning dom af 10.3.2021, Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w N., C-949/19, EU:C:2021:186, præmis 43 og den deri nævnte retspraksis).

- 50 Hvad angår overholdelsen af ækvivalensprincippet tilkommer det den forelæggende ret at efterprøve, om muligheden for at anfægte en foranstaltning til sletning af brugsrettigheder, der er blevet endelig, i forbindelse med et søgsmål til prøvelse af en afgørelse om afslag på en anmodning om genindførelse af disse rettigheder i henhold til ungarsk ret ikke er forskellig alt efter, om denne foranstaltning tilsidesætter national ret eller EU-retten.
- 51 For så vidt angår overholdelsen af effektivitetsprincippet skal det fremhæves, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale instanser. Under denne synsvinkel skal der i givet fald tages hensyn til de principper, der ligger til grund for den nationale retspleje, såsom beskyttelsen af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling (dom af 20.5.2021, X (LPG-tankvogne), C-120/19, EU:C:2021:398, præmis 72).
- 52 Domstolen har imidlertid allerede anerkendt, at den endelige karakter af en forvaltningsafgørelse, der er blevet endelig ved udløbet af en rimelig søgsmålsfrist, bidrager til retssikkerheden med den konsekvens, at EU-retten ikke kræver, at et forvaltningsorgan principielt er forpligtet til at omgøre en forvaltningsafgørelse, der er blevet endelig (dom af 12.2.2008, Kempster, C-2/06, EU:C:2008:78, præmis 37). Overholdelsen af retssikkerhedsprincippet gør det således muligt at undgå, at administrative retsakter, der afføder retsvirkninger, kan anfægtes i ubegrænset tid (dom af 19.9.2006, i-21 Germany og Arcor, C-392/04 og C-422/04, EU:C:2006:586, præmis 51).
- 53 I det foreliggende tilfælde fremgår det af de sagsakter, som Domstolen råder over, at fristen for at klage over en afgørelse fra den nationale myndighed, der har kompetence på ejendomsregisterområdet, er 15 dage fra dens meddelelse, og at søgsmålsfristen i tilfælde af afslag på denne klage er 30 dage fra meddelelsen om dette afslag. Sådanne frister er principielt tilstrækkelige til at gøre det muligt for de berørte personer at anfægte en sådan beslutning.
- 54 Domstolen har imidlertid nærmere bestemt fastslået, at i medfør af effektivitetsprincippet og princippet om loyalt samarbejde, der følger af artikel 4, stk. 3, TEU, kan særlige omstændigheder indebære, at et nationalt forvaltningsorgan har pligt til at genoptage en forvaltningsafgørelse, der er blevet endelig. I denne forbindelse skal der lægges vægt på de særlige omstændigheder i den pågældende situation og de involverede interesser med henblik på at finde en balance mellem på den ene side kravet om retssikkerhed og på den anden side kravet om lovlighed i forhold til EU-retten (dom af 20.12.2017, Incyte, C-492/16, EU:C:2017:995, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).
- 55 I det foreliggende tilfælde er Grossmanias brugsrettigheder blevet slettet fra ejendomsregistret på grundlag af en national lovgivning, der, som anført i nærværende doms præmis 40, ved at fastsætte, at brugsrettigheder over landbrugsarealer, der ejes af statsborgere fra andre medlemsstater end Ungarn, bortfalder ex lege, på grund af selve sit formål og alene af denne grund begrænser de berørtes ret til frie kapitalbevægelser, der er sikret ved artikel 63 TEUF, uden at der er noget forhold, der kan begrunde en sådan restriktion.
- 56 Som det fremgår af dom af 21. maj 2019, Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer) (C-235/17, EU:C:2019:432), navnlig præmis 81, 86, 124, 125 og 129, gør denne nationale lovgivning desuden ligeledes indgreb i ejendomsretten som sikret ved chartrets artikel 17, stk. 1, for så vidt som den pr. definition fuldt ud og endeligt tvangsmæssigt fratager de

berørte personer deres eksisterende brugsrettigheder, uden at den er begrundet med henvisning til, at den er nødvendigt i samfundets interesse, og desuden ikke er ledsaget af en ordning til betaling af en rimelig og rettidig erstatning.

- 57 Det følger af disse forhold, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning, ligesom de afgørelser, der gennemfører den, udgør en åbenbar og alvorlig tilsidesættelse af såvel den grundlæggende frihed, der er fastsat i artikel 63 TEUF, som ejendomsretten, der er sikret ved chartrets artikel 17, stk. 1. Denne tilsidesættelse synes i øvrigt at have haft vidtrækkende konsekvenser, eftersom mere end 5 000 statsborgere fra andre medlemsstater end Ungarn, således som generaladvokaten har anført i punkt 50 i forslaget til afgørelse, på grundlag af de præciseringer, som den ungarske regering fremkom med i de sager, der førte til dom af 6. marts 2018, SEGRO og Horváth (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157, præmis 71), er blevet berørt af ophævelsen af deres brugsrettigheder.
- 58 Under disse omstændigheder skal kravet om lovlighed i henhold til EU-retten, henset til de store negative konsekvenser, som den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning fremkalder, og den sletning af brugsrettigheder, som finder sted ved gennemførelsen heraf, tillægges særlig vægt.
- 59 Hvad angår kravet om retssikkerhed skal det tilføjes, at § 108 i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger for så vidt angår de brugsrettigheder, som den omhandler, fastsætter et bortfald »uden videre« af disse rettigheder den 1. maj 2014, idet disse rettigheder derefter i henhold til § 94 i lov om ejendomsregistret slettes af ejendomsregistret ved en afgørelse herom.
- 60 Et sådant bortfald »uden videre« af brugsrettighederne har imidlertid, henset til selve sin art, virkninger uafhængigt af de afgørelser om sletning, der træffes efterfølgende i henhold til § 94 i lov om ejendomsregistret.
- 61 Selv om sletningen af brugsrettigheder, således som den ungarske regering har fremhævet i retsmødet, udgør en selvstændig begivenhed i forhold til disse rettigheders bortfald uden videre, kan den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning ved således at definere fremgangsmåden for et sådant bortfald give anledning til tvivl om, hvorvidt det er nødvendigt for indehavere af brugsrettigheder, der uden videre er bortfaldet, at anfægte de efterfølgende afgørelser om sletning med henblik på at beskytte deres brugsrettigheder.
- 62 Det følger heraf, at selv om det måtte blive bekræftet, at det i henhold til ungarsk ret ikke er muligt, i forbindelse med et søgsmål anlagt til prøvelse af et afslag på en anmodning om genindførelse af brugsrettigheder, ved en domstol at anfægte foranstaltningen om sletning af disse rettigheder, kan denne manglende mulighed ikke med rimelighed begrundes i hensynet til retssikkerheden og skal derfor undlades anvendt af denne ret som værende i strid med effektivitetsprincippet og princippet om loyalt samarbejde, der følger af artikel 4, stk. 3, TEU.
- 63 Hvad for det fjerde angår spørgsmålet om, hvorvidt de kompetente myndigheder under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede, når den nationale lovgivning ikke anvendes, under alle omstændigheder er forpligtet til at genindføre de pågældende brugsrettigheder, eller om denne ulovlige ophævelse kan afhjælpes med andre midler, skal det bemærkes, at medlemsstaterne i henhold til princippet om loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEU, er forpligtet til at bringe ulovlige følgevirkninger af en tilsidesættelse af EU-retten til ophør (dom af 25.6.2020, A m.fl. (Vindmøller i Aalter og Nevele), C-24/19, EU:C:2020:503, præmis 83 og den deri nævnte retspraksis).

- 64 Som følge af en dom afsagt i forbindelse med en anmodning om præjudiciel afgørelse, hvoraf følger, at en national lovgivning er uforenelig med EU-retten, påhviler det derfor ikke blot myndighederne i den pågældende medlemsstat at undlade at anvende en sådan lovgivning i overensstemmelse med den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 43, men også at træffe alle andre almindelige eller særlige foranstaltninger, som er egnede til på deres område at sikre overholdelsen af denne ret (jf. i denne retning dom af 21.6.2007, Jonkman m.fl., C-231/06 – C-233/06, EU:C:2007:373, præmis 38).
- 65 I mangel af specifikke EU-retlige regler om fremgangsmåden for, hvordan ulovlige følger af en tilsidesættelse af artikel 63 TEUF skal bringes til ophør under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede, kan sådanne foranstaltninger bl.a. bestå i at genindføre uretmæssigt ophævede brugsrettigheder i ejendomsregisteret, for så vidt som en sådan genindførelse er det bedste middel til, i det mindste med virkning for fremtiden, at genoprette den retlige og faktiske situation, som den pågældende ville have befundet sig i, hvis dennes rettigheder ikke uretmæssigt var blevet ophævet.
- 66 Som generaladvokaten imidlertid i det væsentlige ligeledes har anført i punkt 55 i forslaget til afgørelse, kan objektive og legitime hindringer, navnlig af juridisk karakter, i særlige tilfælde være til hinder for en sådan foranstaltning, bl.a. når en ny ejer efter ophævelsen af brugsrettighederne i god tro har erhvervet de arealer, som de pågældende rettigheder vedrører, eller når disse arealer har været genstand for en omstrukturering.
- 67 I det foreliggende tilfælde tilkommer det den forelæggende ret at efterprøve, om det, henset til den retlige og faktiske situation, der forelå på tidspunktet for sagens afgørelse, er nødvendigt at pålægge den kompetente myndighed at genindføre de brugsrettigheder, som Grossmania var indehaver af.
- 68 Det er kun i tilfælde af, at en sådan genindførelse rent faktisk måtte vise sig at være umulig, at det for at fjerne de ulovlige konsekvenser af tilsidesættelsen af EU-retten er nødvendigt at indrømme tidligere indehavere af de ophævede brugsrettigheder en ret til en finansiel kompensation eller anden kompensation, hvis størrelse er egnet til i økonomisk henseende at erstatte det økonomiske tab, der følger af ophævelsen af disse rettigheder.
- 69 Uafhængigt af de foranstaltninger, der er omhandlet i nærværende doms præmis 65 og 68, og som har til formål at bringe de ulovlige konsekvenser af tilsidesættelsen af artikel 63 TEUF til ophør, indebærer EU-rettens fulde virkning desuden, at borgere, der har lidt skade som følge af en tilsidesættelse af denne ret, i medfør af princippet om statens erstatningsansvar for skader forårsaget af en sådan tilsidesættelse, ligeledes har ret til erstatning, når tre betingelser er opfyldt, nemlig, at den EU-retlige bestemmelse, der er tilsidesat, har til formål at tillægge dem rettigheder, at tilsidesættelsen af denne bestemmelse er tilstrækkelig kvalificeret, og at der er en direkte årsagsforbindelse mellem denne tilsidesættelse og borgernes tab (dom af 5.3.1996, Brasserie du pêcheur og Factortame, C-46/93 og C-48/93, EU:C:1996:79, præmis 51, og af 24.3.2009, Danske Slagterier, C-445/06, EU:C:2009:178, præmis 20).
- 70 I det foreliggende tilfælde bemærkes indledningsvis, at artikel 63 TEUF har til formål at tillægge borgerne rettigheder, for så vidt som den under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede giver indehavere af brugsrettigheder en ret til ikke at blive frataget disse rettigheder i strid med den nævnte artikel (jf. analogt dom af 14.9.2017, The Trustees of the BT Pension

Scheme, C-628/15, EU:C:2017:687, præmis 48). På samme måde udgør chartrets artikel 17 en retsregel, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder (dom af 21.5.2019, Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer), C-235/17, EU:C:2019:432, præmis 68).

- 71 Det følger dernæst af Domstolens faste praksis, at en tilsidesættelse af EU-retten er tilstrækkeligt kvalificeret, når den har været ved til trods for, at der er afsagt en dom, der fastslår traktatbruddet, eller en dom i en præjudiciel sag, eller der foreligger en fast praksis fra Domstolen på det pågældende område, hvoraf det fremgår, at den omtvistede adfærd har karakter af en overtrædelse (dom af 30.5.2017, *Safa Nicu Sepahan mod Rådet*, C-45/15 P, EU:C:2017:402, præmis 31). Som anført i denne doms præmis 37 er dette tilfældet i den foreliggende sag.
- 72 Endelig synes der i lyset af dom af 6. marts 2018, *SEGRO og Horváth* (C-52/16 og C-113/16, EU:C:2018:157), og af 21. maj 2019, *Kommissionen mod Ungarn (Brugsrettigheder over landbrugsarealer)* (C-235/17, EU:C:2019:432), at foreligge en direkte årsagsforbindelse mellem tilsidesættelsen af artikel 63 TEUF og den skade, som *Grossmania* er blevet påført som følge af denne tilsidesættelse, hvilket det tilkommer den forelæggende ret eller i givet fald den kompetente ret på området i henhold til ungarsk ret at efterprøve.
- 73 Hvad endelig for det femte og sidste angår ikrafttrædelsen af § 108, stk. 4 og 5, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger, som den forelæggende ret har henvist til, skal det bemærkes, at denne ret hverken har forklaret, på hvilken måde disse nye bestemmelser er relevante for løsningen af tvisten i hovedsagen, eller præciseret, om disse finder anvendelse på det nuværende trin i sagen. Den ungarske regering har for sit vedkommende bestridt en sådan anvendelse, for så vidt som den under alle omstændigheder forudsætter, at der foreligger en afgørelse om genindførelse af *Grossmanias* brugsrettigheder, som ikke er blevet truffet på dette tidspunkt.
- 74 Under disse omstændigheder er det tilstrækkeligt at præcisere, at § 108, stk. 4 og 5, i lov af 2013 om overgangsforanstaltninger ligeledes skal være forenelig med bl.a. effektivitetsprincippet som anført i nærværende doms præmis 51, hvilket indebærer, at bestemmelsen ikke må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt i praksis at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten, og med de grundlæggende friheder, navnlig med de frie kapitalbevægelser i henhold til artikel 63 TEUF.
- 75 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det præjudicielle spørgsmål besvares med, at EU-retten, navnlig artikel 4, stk. 3, TEU og artikel 267 TEUF skal fortolkes således, at en national ret, for hvilken der er anlagt sag til prøvelse af en afgørelse om afslag på en anmodning om genindførelse af brugsrettigheder, som uden videre er bortfaldet, og som er slettet fra ejendomsregistret i henhold til en national lovgivning, der er uforenelig med artikel 63 TEUF, som fortolket af Domstolen i en dom afsagt i en præjudiciel sag, er forpligtet til
- at undlade at anvende denne lovgivning, og
 - medmindre der foreligger objektive og legitime hindringer, bl.a. af juridisk karakter, at pålægge den kompetente administrative myndighed at genindføre brugsrettighederne, selv om sletningen af disse rettigheder ikke er blevet anfægtet ved domstolene inden for de i loven fastsatte frister og følgelig er blevet endelig i overensstemmelse med national ret.

Sagsomkostninger

- 76 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parter udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

EU-retten, navnlig artikel 4, stk. 3, TEU og artikel 267 TEUF, skal fortolkes således, at en national ret, for hvilken der er anlagt sag til prøvelse af en afgørelse om afslag på en anmodning om genindførelse af brugsrettigheder, som uden videre er bortfaldet, og som er slettet fra ejendomsregistret i henhold til en national lovgivning, der er uforenelig med artikel 63 TEUF, som fortolket af Domstolen i en dom afsagt i en præjudiciel sag, er forpligtet til

- **at undlade at anvende denne lovgivning, og**
- **medmindre der foreligger objektive og legitime hindringer, bl.a. af juridisk karakter, at pålægge den kompetente administrative myndighed at genindføre brugsrettighederne, selv om sletningen af disse rettigheder ikke er blevet anfægtet ved domstolene inden for de i loven fastsatte frister og følgelig er blevet endelig i overensstemmelse med national ret.**

Underskrifter